

ber'in babası Abdullah, Adî b. Neccâr yurdunda bir ay kadar hasta yattıktan sonra burada vefat etmiş, Hz. Muhammed de altı yaşında iken annesiyle birlikte Neccâroğulları'nın yanında bir ay kalmıştır.

Benî Neccâr'ın İslâm tarihi sahnesine çıkışı İslâm'ın Mekke döneminde Akabe biatları günlerine rastlar. Bazı Neccârlılar, Akabe biatlarına katılarak Müslümanlığı kabul edip biatların gerçekleşmesinde ve Medine'de İslâm'ın gelişmesinde önemli rol oynadılar. Resûl-i Ekrem, Akabe biatlarında Neccâroğulları'nın nakibi olarak Es'ad b. Zürâre'yi seçti ve kendisini diğer on bir nakibin başına getirdi. Hicret sırasında Hz. Peygamber'in, yuları serbest bırakılan devesi Neccâroğulları'ndan Sehl b. Râfi' ve Süheyl b. Râfi' adlı iki yetime ait bir arsanın üzerine çöktü. Devenin çöktüğü yere en yakın ev ise yine Neccâroğulları'ndan Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye aitti. Hicretin 1. yılında (622) Es'ad b. Zürâre'nin vefatının ardından Neccâroğulları Resûl-i Ekrem'e gelerek kendilerine yeni bir nakib tayin etmesini istediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber "Sizler benim dayılarımsınız, ben sizdenim, sizin nakibiniz benim" diyerek onları sevindirdi. İçlerinden cesaret ve kahramanlıklarıyla tanınmış birçok şahsiyetin çıktığı Neccâroğulları bütün gazve ve seriyelere katıldılar. Haklarında âyet nâzil olan bekkâinden Abdurrahman b. Kâ'b el-Ensârî de Benî Neccâr'ın Mâzin kolundandır.

Hız. Ebû Bekir tarafından Müseylimetülkezzâb üzerine düzenlenen sefer başta olmak üzere Hulefâ-yi Râşidîn döneminde meydana gelen bütün savaşlara Neccârlılar da katıldı ve daha çok Yemâme'de Müseylimetülkezzâb'la yapılan Akrabâ savaşı ile Köprü Vak'ası'nda şehid verdi. Özellikle Harre Savaşı'nda öldürülenlerin arasında Hassân b. Sâbit, Ebû Talha el-Ensârî, Zeyd b. Sâbit ve Yezid b. Sâbit'in nesilleri başta olmak üzere Neccâroğulları'nın dört kolunun her birinden çok sayıda şahsiyet bulunuyordu.

Yukarıda adları geçenlerden başka Bircinci Akabe Biati'nda kabilesini temsil eden ve Hz. Peygamber'in kabirini kazan Ebû Talha, Hassân b. Sâbit'in kardeşleri Evs ve Übey, Enes b. Mâlik, kardeşi Berâ, annesi Ümmü Süleym, amcası Uhud şehidlerinden Enes b. Nadr, vahiy kâtiplerinden Zeyd b. Sâbit ve Übey b. Kâ'b, Resûlullah'ın oğlu İbrâhim'in sütannesi Ümmü Bürde ve kocası Berâ b. Evs, cengâverlikleriyle ünlü Muâz b. Hâris (Afrâ) ve kardeşleri Muavviz ile Avf da Neccâroğulları'na mensup önemli kişiler arasındadır. Benî Neccâr'dan da

ha sonra çok sayıda fakih ve muhaddis yetişmiştir. Daha ziyade Medine'de oturan Neccâroğulları'ndan Mısır ve Basra'ya yerleşenler de olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "dvr", "ncr" md.leri; *Tâcü'l-'arûs*, "ncr" md.; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 94, 124, 240, 253; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 136, 218-220; III, 484 vd.; Halife b. Hayât, *et-Târîh* (Ömerî), s. 70, 247-249; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 109; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 110; Belâzürî, *Ensâb*, I, 64, 69, 70, 92, 94, 239, 243, 244, 407; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 248-250, 354, 355, 377, 398, 609, 617; İbn Düreyd, *el-İstikâk*, s. 448, 449; Sem'ânî, *el-Ensâb*, V, 459-460; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-'ereb* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Beyrut 1991, s. 76; Süyûtî, *Lübbü'l-Lübâb fi tahrîri'l-ensâb* (nşr. M. Ahmed Abdülazîz – Eşref Ahmed Abdülazîz), Beyrut 1411/1991, II, 292; F. Wüstenfeld, *Genealogische Tabellen der Arabischen Stämme und Familien: Uebersichts-Tabelle der Ismâ'îlischen Stämme*, Göttingen 1852, s. 19-20; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, I, 485; III, 280; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ili'l-'Arab*, Beyrut 1991, III, 1173; İsmail Hakkı Ünal, "Es'ad b. Zürâre", *DİA*, XI, 352.

İBRAHİM SARIÇAM

NECCÂR, Hüseyin b. Muhammed (الحسين بن محمد النجار)

Ebû Abdillâh
el-Hüseyin b. Muhammed b. Abdillâh
en-Neccâr er-Râzî
(ö. 230/845 civarı)

Neccâriyye fırkasının kurucusu.

Kirman'ın Bam bölgesinde doğdu. İbnü'n-Nedîm'e göre Kum asilidir (*el-Fihrist*, s. 229). Kendi memleketinde yetişen Neccâr'ın, Abbas b. Muhammed el-Hâşimî'nin işlemeli resmî elbiseler imal edilen iş yerinde (dârü't-tirâz) dokumacı (örücü) veya madenî eşya ve terazi imal eden bir imalâthanede işçi olarak çalıştığı rivayet edilir. Öğrenimi hakkında yeterli bilgi bulunmama birlikte Bişr b. Gıyâs el-Merîsî'nin talebesi olduğu bilinmektedir (Kureşî, I, 447). Mu'tezile âlimlerinden Ebû Müsâ el-Murdâr ile Ebû Ca'fer el-İskâfî'nin onun aleyhinde kitap yazdığı bilinmekte, Ebû'l-Hüzeyl'in de en azından onun görüşlerine aşina olduğu sanılmaktadır. Eş'arî, Neccâr'ın Mu'tezile âlimleri arasında insan iradesinin özellikleri konusundaki tartışmalarla ilgili önemli bir nakline yer verir (*Maḳâlât*, s. 415-416). Bişr el-Merîsî'den gördüğü öğrenim sayesinde Mu'tezile'nin düşünce sistemine vâkıf olan Neccâr zaman zaman onlarla tartışmalara girmiş ve İbnü'n-Nedîm'in nakline göre özellikle Nazzâm ile tartışmaları olmuştur. Onunla, Allah'ın yaratma sıfatı konusunda yaptığı ve mağlûp olduğu bir münakaşadan kısa bir müddet

sonra üzüntüsünden vefat etmiştir (*el-Fihrist*, s. 229). Bu rivayet doğru kabul edilirse Neccâr'ın Nazzâm'ın ölüm tarihi olarak gösterilen 221 (836) ile 231 (846) yılları arasında öldüğü düşünülebilir. Henrik Samuel Nyberg ve Halil Asâmine'ye göre Neccâr'ın vefatı III. (IX.) yüzyılın üçüncü on yılının sonuna rastlamaktadır (*El'2* [İng.], VII, 867).

Neccâr'ın doktrini (bk. NECCÂRİYYE), Abbâsî Halifesi Me'mûn döneminin (813-833) sonlarına doğru Tâhirî valilerinin idaresindeki doğu vilâyetlerinden Rey ve çevresinde geniş ölçüde yaygınlık kazanmıştır. Bu devirde Mu'tezile ileri gelenleri tarafından başlatılan Kur'an'ın mahlûk olduğu konusundaki resmî destekli harekete onun ve hocası Bişr'in bilfiil katılıp katılmadığı konusunda bilgi bulunmasa da konuyla ilgili görüşlerinin Mu'tezile'ye uygun olması dolayısıyla mensuplarının bu hareketi desteklediğine kesin nazarıyla bakılmaktadır.

Bişr b. Gıyâs'ın öğrencisi olmasına ve onun tesirinde kalmasına rağmen Neccâr, Mürcie'ye karşı muhtelif reddiyeler yazmış bulunan Dirâr b. Amr'ın çeşitli konulardaki görüşlerinden etkilenmiştir. Mesele kıyamette Allah'ın görülmesi hususunda Dirâr'ın ortaya attığı altıncı bir duyu düşüncesine karşı, "Göze bilme gücü verilebilir" şeklinde muhalif bir tez ileri sürmüştür. Dirâr'ın istitâat ile fiil arasındaki geçici ilişkinin ne olduğunu araştırmamasına rağmen Neccâr, kesb kavramını kabul etmekle birlikte istitâatin fiille beraber olduğunu söyleyerek (Mâtürîdî, s. 512-514; İbn Hazm, III, 33) bu kavramı daha kadercî bir tarzda ele almıştır. Diğer taraftan cisimler ve arazlar hakkındaki düşüncelerinde Dirâr'ı takip etmiştir. Bununla beraber fikirlerinden istifade ettiği kimseler Bişr ve Dirâr ile sınırlı değildir. Onun ayrıca İbâzî ve Hanefî mezhebindeki bir kısım âlimlerin görüşlerinden geniş ölçüde faydalandığı kaydedilmektedir.

Neccâr'ın İslâm mezhepleri tarihi literatüründeki tasviri ve hakkındaki değerlendirmeler birbirinden farklıdır. Eş'arî kendisini Mürcie içinde mütalaa ederken (*Maḳâlât*, s. 135-136) Abdülkâhîr el-Bağdâdî onu birçok esasta Eş'arî ile uzlaşan, diğerlerinde Mu'tezile'ye uyan ve bazı konularda münferit fikirler ileri süren bir kimse olarak nitelermektedir (*el-Farḳ*, s. 207-208). İbn Hazm ise Neccâr'ı Mu'tezile'den saymama birlikte kurucusu olduğu Neccâriyye fırkasının düşünceleri itibarıyla Ehl-i sünnet'e en yakın gruptan biri olduğunu belirtir (*el-Faşl*, II, 266). Şehristânî, Nec-

NECCÂR, Hüseyin b. Muhammed

câr'ın kurduğu sistemi Cehmiyye ve Dirârîyye ile birlikte Cebriyye başlığı altında ele alarak Rey yöresinde bulunan Mu'tezile'nin çoğunluğunun kendisine bağlı bulunduğunu kaydeder (*el-Milel*, I, 88). Diğerleri, onu Mu'tezile'ye ilhak ettiği gibi ehl-i isbât yani Allah'ın sıfatlarını, kaderi yahut Kur'an'ın mahlûk olduğunu kabul eden bir kimse olarak da göstermektedir. Neccâr'ın fikirlerinden bir kısmı Ehl-i sünnet'in ve Mu'tezile'nin, bir kısmı da diğer fırkaların düşünceleriyle uygunluk arz etmektedir. Neccâr, bazı konularda Mu'tezile'ye kesin muhalefet etmiş bulunmasına rağmen bir kısım düşünceleri teşekkül devrindeki itizâl ekolü üzerinde etkili olmuş, ortaya koyduğu akfî deliller Sünnî âlimlerine kendi sistemlerini savunmaları hususunda kolaylık sağlamıştır. Bütün bunlar dikkate alındığı takdirde Neccâr'ın ve kurduğu ekolün belirli bir mezhep bünyesinde yer almadığı ve kendi düşünceleri çerçevesinde münferit bir konum taşıdığı görülür. İbnü'n-Nedîm, Neccâr'a nisbet edilen ve hepsinin kelâm-la ilgili olduğu anlaşılan yirmi dört eserin listesini vermektedir (*el-Fihrist*, s. 229).

BİBLİYOGRAFYA :

Hayyât, *el-İntişâr*, s. 16, 98; Eş'arî, *Makâlât* (Ritter), s. 135-136, 415-416, ayrıca bk. İndeks; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 512-514; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 229; Bağdâdî, *el-Fark* (Abdülhamîd), s. 207-211; İbn Hazm, *el-Faşl* (Umeyre), II, 266; III, 33; IV, 80; Neseffî, *Tebşîrâtü'l-edille* (Salamé), bk. İndeks; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 88-90; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğîyye*, I, 447; W. Montgomery Watt, *İslâm Düşüncesinin Teşekkül Devri* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalı), Ankara 1981, s. 250-253; A. S. Tritton, *İslâm Kelâmı* (trc. Mehmet Dağ), Ankara 1983, s. 74-76; H. S. Nyberg – [Khalil 'Athâmina], "al-Nadjdâr", *EP* (İng.), VII, 866-868; Mustafa Öz, "Dirâr b. Amr", *DİA*, IX, 275. MUSTAFA ÖZ

NECCÂR, Muhammed Ali

(محمد على النجّار)

Muhammed b. Ali en-Neccâr
(1895-1965)Arap diline ve sözlüğe dair
çalışmalarıyla tanınan
Mısırlı âlim.

20 Aralık 1895'te Mısır'ın Buhayre vilâyetine (muhafaza) bağlı İtâyilbârûd kazasının Muînâ köyünde doğdu. İlk eğitimini burada aldı. Babasının Ezher'e hoca olarak tayin edilmesi üzerine ailesiyle birlikte Kahire'ye gitti. Kur'an-ı Kerim hifzini tamamladıktan sonra 1908'de Ezher'e kaydoldu. Buradaki öğrenimini 1925'te tamamladı ve 1926'da Zekâzîk'taki Ma'he-

dül-Ezher'e İslâm tarihi hocası tayin edildi. Ardından Kahire'ye nakledilerek Külliyyetü'l-lugati'l-Arabiyye'de ders verdi ve 1960 yılında emekli oluncaya kadar burada çalıştı. 1956'da Kahire Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye'ye üye seçilen Muhammed Ali, üniversite hocalığının yanı sıra sözlük çalışmaları ile Arap dili ve edebiyatına dair araştırmalar yaptı, çeşitli komisyonlarda görev aldı. 1965 yılında Bağdat'ta gerçekleştirilen Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye toplantısından dönerken uçağa bineceği esnada vefat etti.

Eserleri. A) Telif. 1. *Luğaviyyât*. Müellifin Arap dili ve edebiyatı hakkındaki yazılarından oluşmaktadır (Kahire 1950, 1986). 2. *Muḥâdarât 'ani'l-aḥḫâ'i'l-luğaviyye-ti's-şâ'î'a* (I-II, baskı yeri yok, 1959-1960). Dirâsâtü'l-Arabiyye ve'l-lugaviyye bölümünde verdiği derslerin notlarıdır. B) Tahkik. 1. Tâceddin es-Sübki, *Mu'îdün-ni'âm ve mübîdün-nikâm* (Ebû Zeyd Şelebî ve Muhammed Ebü'l-Uyûn ile birlikte; Kahire 1948, 1993). 2. İbn Cinnî, *el-Ḥaşâ'îş* (I-III, Kahire 1371-1376/1952-1956; Beyrut 1983). 3. Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ, *Me'âni'l-Ḳur'âni'l-Kerim ve i'râbuḥ* (Ahmed Yûsuf Necâfî ile birlikte, I-II, Kahire 1955, 1966, 2001; Beyrut, ts.). III. cilt Abdülfetâh İsmâil Şelebî ve Ali Necdî Nâsîf tarafından tahkik edilmiştir. 4. Kâdî Abdülcebbâr, *el-Muğnî* (11. cilt, Abdülhalîm en-Neccâr ile birlikte, Kahire 1385/1965). 5. Firûzâbâdî, *Beşâ'irü zevi't-temyîz fi le-tâ'ifi'l-kitâbi'l-'azîz* (I-VI, Kahire 1964-1973; Beyrut, ts.; V ve VI. ciltleri Abdülalîm et-Tahâvî tarafından tahkik edilmiştir). 6. İbn Sîde, *el-Muḥkem ve'l-muḥîṭü'l-a'zam* (Kahire 1393/1973; Neccâr eserin VII. cildinin tahkikini yapmıştır). C) Gözden geçirdiği tahkikler. 1. Mufaddal b. Seleme, *el-Fâḫir fi'l-emşâl* (nşr. Abdülalîm et-Tahâvî, Kahire 1380/1960). 2. Muhyiddin b. Abdüzzâhir, *Teşrîfû'l-eyyâm ve'l-ʿuşûr fi sîreti'l-Meliki'l-Manşûr* (nşr. Murâd Kâmil, Kahire 1961). 3. İbn Hacer el-Askalânî, *Tebşîrû'l-müntebih bi-taḫrîri'l-müştebih* (nşr. Ali Muhammed el-Becâvî, Kahire 1383-1386/1964-1967). 4. Ebû Ali el-Fârisî, *el-Hüccce fi 'illeli'l-ḳur'âti's-sebʿ* (nşr. Ali Necdî Nâsîf – Abdülhalîm en-Neccâr – Abdülfetâh Şiblî, Kahire [1964]). 5. Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Teḫzîbü'l-luğa* (nşr. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, Kahire 1964-1967). Muhammed Ali, Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye tarafından neşredilen *el-Mu'cemü'l-vasîf*, *el-Mu'cemü'l-kebir* ve *Mu'cemü'el-fâzi'l-Ḳur'âni'l-Kerim*'i hazırlayan komisyonda yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zirikî, *el-A'lâm*, VI, 308; M. Mehdî Allâm, *el-Mecma'ıyyûn fi ḥamsîne 'âmen*, Kahire 1406/1986, s. 299-301; M. Muhyiddin Abdülhamîd, "eş-Şeyḫ Muhammed 'Alî en-Neccâr", *MMLA*, XXII/1 (1967), s. 213-217; Mahmûd Şit Hattâb, "eş-Şeyḫ Muhammed 'Alî en-Neccâr", *a.e.*, s. 226-228.

HİLAL GÖRGÜN

NECCÂRİYYE

(النجّارية)

Hüseyin b. Muhammed en-Neccâr'ın
(ö. 230/845 civarı)
kurduğu kelâm ekolü.

Kurucusunun adına nisbetle Hüseyniyye olarak da anılır. Abbâsî halifelerinden Me'mûn döneminde (813-833) gelişip tanınmış bir fırkadır. Mezhepler tarihi müellifleri, Neccârîyye'nin fırka sınıflandırmasındaki yeri konusunda farklı görüşler ileri sürmüş, bazıları onu Mu'tezile'den, bazıları Mürcie'den yahut Cebriyye'den saymıştır. Bu durum, Neccârîyye doktrininin diğer fırkaların düşünce sistemindeki meselelerle önemli ölçüde paralellik, hatta bazan aynılık göstermesinden ve belirli bir mezhep bünyesinde yer almayıp kendi düşünceleri çerçevesinde münferit bir fırka oluşundan kaynaklanmaktadır. Neccârîyye'de birçok hususta Mu'tezile'den farklı düşünülmesine rağmen halku'l-Kur'an meselesinde paralel fikirler ileri sürülmüş ve temsilcileri mihne hareketine katılmıştır. Bu ekol mensupları, Mütevekkil-Alellah devrinde (847-861) mihneye son verilerek başlatılan karşı hareket sonucunda Bağdat ve Irak sınırlarının dışına çıkarılmaları üzerine Rey, Taberistan ve Cürcân yörelerine gitmişlerdir. Buralarda yerleşen ve halkın büyük kısmını kendisine bağlayan Neccârîyye IV. (X.) yüzyılda bu bölgelerdeki büyük gruplardan biri olarak görülmektedir. Bu arada Bağdat'ta kalan fırka mensupları kendi aralarında küçük gruplara ayrılma-larına rağmen burada Neccârîyye doktrini tamamen ortadan kalkmış değildir.

Allah'ın birliği telakkisi, ayrıca hayat, ilim, kudret, irade gibi sıfat kalıbında olmayan mâna sıfatlarının nefyi konusunda Mu'tezile'nin düşüncesini benimseyen Neccârîyye, kader ve kulların fiilleriyle ilgili hususlarda Mürcie ve Ehl-i sünnet'e yaklaşmaktadır. Buna göre Allah hayır, şer, fayda ve zararın dileycisidir. O'nun mürid olması başkası tarafından zorlanmaması ve hâkimiyet altına alınmaması demektir. Allah'ın mülkünde O'nun dilediğinden başka hiçbir şey cereyan etmez, vaktinde ola-